INHOUDSOPGAVE

	PAGINA
1 Ligging, grenzen en omvang	2
2 Landschappelijke structuur	3
3 Infrastructuur	7
4 Nederzettingen	9
5 Bevolking	13
6 Middelen van bestaan	15
7 Sociale en culturele voorzieningen	19
8 Ontwikkeling 1850 - 1940	21
Bronnen	25
Bijlagen	29

HET OVERSTICHT
Zwolle, december 1988.

1 Ligging, grenzen en omvang

De gemeente Olst is een verstedelijkte plattelandsgemeente, gelegen in het zuidwestelijke deel van Salland. Het bestuurlijke en administratieve centrum van deze gemeente is de kern Olst. Daarnaast bestaat de gemeente uit de kernen Wesepe, Boskamp en Den Nul en uit de buurschappen Welsum, Fortmond, Hengforden, Middel, Overwetering en Eikelhof.

De gemeente is in 1811 ontstaan uit het voormalige schoutambt Olst, met uitzondering van de ten westen van de IJssel gelegen buurschap Welsum dat van 1807 tot 1814 bij Gelderland hoorde. In 1814 werd deze buurschap van de Gelderse gemeente Nijbroek afgescheiden en bij de gemeente Olst gevoegd. In Overijssel wordt de gemeente Olst in het zuiden begrensd door de gemeente Diepenveen, in het oosten door de gemeente Raalte en in het noorden door de gemeente Wijhe. In het westen grenst de gemeente aan drie Gelderse gemeenten: Heerde, Epe en Voorst. (kaart 1)

Op 1 januari 1987 bedroeg de totale oppervlakte van de gemeente 62,80 km2 (waarvan 60,29 km2 land) en telde het 8.979 inwoners. De woningdichtheid op genoemde datum bedroeg 50 woningen per km2 land, ongeveer gelijk aan het cijfer voor geheel Salland (de gemiddelde woningdichtheid in de provincie Overijssel is 105 woningen per km2 land).

2 Landschappelijke structuur

2.1. Geologie (kaart 2)
Het westelijke deel van de gemeente Olst behoort fysisch-geografisch tot het rivieroeverwallen landschap van de IJssel. Deze oeverwallen zijn ontstaan door sedimenten die de meanderende rivier met zich meevoerde en in zijn stroomdal afzette. Aan weerszijden van de rivier zijn zo grovere kleigronden ontstaan, terwijl op iets grotere afstand van de IJssel uitgestrekte rivierkomvlakten ontstonden door bezinking van fijne rivierafzettingen. Hoewel ook in het westelijke deel van de gemeente zandgronden voorkomen, wordt toch vooral het oostelijke deel gekenmerkt door dekzandruggen met daartussen langgerekte beekoverstromingsvlakten. Dit landschap is ontstaan door verstuivingen in de laatste ijstijd, het Weichselien. Door de opgestoven dekzanden ontstond een zwak geaccidenteerd gebied dat licht in westelijke richting afhelt. Kenmerkend voor de geologie van het rivieroeverwallengebied tussen Deventer en Zwolle is dat de halfnatuurlijke beken (weteringen), overeenkomstig het reliëf, alle in westelijke richting stromen, maar worden afgehouden van afwatering op de IJssel door een rug van oeverwallen en rivierduinen. In de gemeente Olst blijkt dit uit de loop van de Groote Vloedgraven, de Soestwetering en de Zandwetering.

2.2. Bodemgesteldheid en landschap
Het westelijke deel van de gemeente Olst bestaat voornamelijk uit fluviatiele afzettingen. Deze rivierkleigronden bestaan uit een laag van zavel en klei op zand. De

aard van de zavel en klei van deze ooivaag- en poldervaagggronden varieert van licht tot zwaar. De lichte rivierkleigronden zijn geschikt voor landbouw en veeteelt, de zware kleigronden zijn vrijwel uitsluitend in gebruik als weidegronden. De overgang van klei naar zand wordt gevormd door de zogenaamde mengelgronden of gebroken gronden. Het gebied waar deze gronden voorkomen wordt gekenmerkt door een onrustig aandoend reliëf. Afhankelijk van de hoogteligging en de zwaarte van de grond zijn de mengelgronden als bouw- of grasland te gebruiken. De zandgronden zijn sterk verschillend wat betreft het humus- en leemgehalte. Vooral de fijnzandige enkeerdgronden zijn van groot belang voor de akkerbouw. Door het sterk versneden karakter van het grondgebied van de gemeente Olst, ontstaan als gevolg van de vele weteringen en beken, zijn de hooggelegen enken (bolvormige akkers) klein van omvang en was de bebouwing op de zandgronden van oudsher zeer verspreid. Naast enkeerdgronden bestaan de fijnzandige gronden in het oostelijke deel van de gemeente uit minder vruchtbare laarpodzol- en veldpodzolgronden en de vruchtbare beekeerdgronden. De zandgronden (duinvaagggronden) in het uiterste noordwestelijke en zuidwestelijke deel van de gemeente zijn grover van aard en ongeschikt voor de landbouw. Behalve kleigronden, zandgronden en mengelgronden kent de gemeente Olst kleine stukjes broekveen op zand en enkele moerasgebieden langs de IJssel. Laatstgenoemde gebieden, met name de Duursche Waarden, zijn van grote natuurlijke waarde.

Het landschap van de gemeente Olst is op grond van de drie belangrijkste grondsoorten op te delen in het rivierkleilandschap, het mengelgrondenlandschap en het dekzandlandschap. Het rivierkleilandschap omvat de uiterwaarden, de komgronden en de stroomruggen. De buitendijkse gebieden of uiterwaarden worden gekenmerkt door geulen, wielen, tichelgaten en begroeiingen als houtwallen. Ook hoogteverschillen zijn kenmerkend, met name voor het Fortmonderzand. Door de grootschalige aanpak van het op Delta-hoogte brengen van de dijken, is echter veel van het oorspronkelijke karakter van her uiterwaardenlandschap verloren gegaan. De komgronden hebben een open karakter en een door rechte lijnen gekenmerkt verkavelingspatroon. Op de hoger gelegen stroomruggen bevindt zich de oudste bebouwing, zoals die van Olst, Welsum en Welsumerveld. Het mengelgrondenlandschap heeft qua grondgebruik en begroeiing een gevarieerd en tamelijk besloten karakter. Het laatste landschapstype, het reliëfrijke dekzandlandschap, heeft een vrij gevarieeerd en kleinschalig karakter. De beekdalen zijn in gebruik als bos- en weidegronden, terwijl de enkeerdgronden in dienst staan van de akkerbouw. De minder vruchtbare dekzandgronden worden gekenmerkt door naaldbossen en enkele restanten stuifzandgebieden. Als gevolg van de grotere bosrijkdom hebben vooral de zuidelijke zandgronden een besloten karakter.

Behalve de bodemgesteldheid is ook de aanwezigheid van landgoederen van groot belang voor het landschap in de gemeente Olst. De landgoederen zijn door hun bosrijkdom en beplanting (bijvoorbeeld de eiken- en beukenlanen) gezichtsbepalende elementen.

2.3. Bodembeheer en ontginningen (kaart 3)
Tot in de negentiende eeuw bestond het schoutambt Olst uit zes marken. De marken Hengforden (1830), Middel en Duur (1839) en waarschijnlijk ook de marken Welsum en Fortmond (juiste data omtrent opheffing ontbreken) waren al voor 1850 ontbonden. Mede vanwege het ontbreken van woeste gronden (omstreeks 1850 kwamen geen ontginningen meer voor) liet de ontbinding van de marken Wezepe en Olst en Overwetering nog enige tijd op zich wachten.
Eerstgenoemde marke werd in 1879 opgeheven; de marke Olst en Overwetering volgde in 1919. Grote delen van de gronden in het schoutambt Olst en in de daaruit ontstane gemeente waren in handen van de landadel. Omstreeks het midden van de vorige eeuw telde de gemeente Olst talrijke havezaten en buitenplaatsen. Verschillende landgoederen zoals Boxbergen, De Haere, Hoenlo en Spijkerbosch getuigen nog van de oude adel. In 1975 bedroeg de opervlakte aan landgoederen ongeveer 1.180 ha., ofwel 19% van de totale oppervlakte van de gemeente Olst. Daarnaast waren vroeger delen van het grondgebied van de gemeente in handen van gasthuizen, zoals blijkt uit landbezit van het Grote en Voorster Gasthuis (grondbezit rond Wesepe) en de Verenigde Deventer Gestichten (grondbezit rond De Haere). Thans zijn deze bezittingen verenigd in de Stichting IJssellandschap. Particulier grootgrondbezit is nu nog te vinden langs de IJssel en in de buurschappen Hengforden en Overwetering. Het grondbezit van de stichtingen is geconcentreerd rond Wesepe en Boxbergen. Het landgoed De Haere (172 ha.) is eigendom van de gemeente Deventer.

2.4. Waterbeheersing
Problemen betreffende de waterhuishouding werden in vroeger tijden veroorzaakt door dijkdoorbraken langs de IJssel en door de slechte afwatering van de weteringen. Zoals reeds is vermeld wateren de weteringen niet af in de IJssel, maar buigen zij, gehinderd door rivierduinen en oeverwallen, naar het noorden af. De eerste belangrijke maatregel wat betreft de verbetering van de afwatering in het gebied Diepenveen-Olst-Wijhe was het graven van de Zandwetering in de veertiende eeuw op initiatief van het klooster te Windesheim. Door deze wetering werd de afwatering van de lage delen aanzienlijk verbeterd. In de daarop volgende eeuwen heeft het waterschap Salland, alsmede de twee kleine waterschappen Dorpspolder Welsum en Hengforder Waarden, talrijke kleine verbeteringen doorgevoerd. Desalniettemin ontstond in dit gebied een grote achterstand in de ontwatering die pas in de periode 1963-'73 is weggewerkt door het uitvoeren van grootschalige verbeteringswerken. Voor de gemeente Olst was het verbreden van de Soest- en de Zandwetering van groot belang, bovendien werd de Zandwetering door middel van

koppelleidingen op de Soestwetering aangesloten en werd de benedenloop in 1974 voorzien van een nieuw gemaal, Markvoort. Voor dat deel van het gebied Olst-Wijhe dat alleen bij hoge waterstanden op het Zwarte Water niet natuurlijk kon lozen, werd een viertal drijvende gemalen geïnstalleerd, die bij gestremde lozing hun water op de Soestwetering uitslaan.

Het tweede probleem bij de waterbeheersing was het gevolg van de overstromingen van de IJssel. De eerste waterstaatswerken, kleine bedijkingen en partiële ontwateringen, zijn waarschijnlijk uitgegaan van grootgrondbezitters, later gevolgd door de marken en individuele grondeigenaren. In de veertiende eeuw wordt de IJssel aan weerszijden geheel bedijkt, vervolgens worden op eigen gezag waterschapsbesturen ingesteld door vooraanstaande groeperingen. Toch bleef de IJssel veel last veroorzaken; waterstanden van meer dan zes meter boven N.A.P. kwamen bij Olst meerdere malen voor. Met name het Snippelingsoverlaat bij Deventer blijft tot de verhoging tot dijk in 1864 voor veel wateroverlast zorgen voor de gemeenten Olst en Diepenveen. Sinds 1957 valt het gehele gebied van de gemeente Olst onder het in dat jaar sterk uitgebreide waterschap Salland, dat als eerste begon met het op Delta-hoogte brengen van de dijken. Bij het opstellen van het Meerjarenplan Dijkverbetering Overijssel in 1968 bleek dat een groot deel van de dijken, vooral die bij Welsum en Olst, reeds hoog genoeg waren. In het noordelijke en zuidelijke deel van de gemeente zijn de IJsseldijken na 1968 verbeterd.

3 Infrastructuur

(kaart 4)

3.1. Waterwegen
De rivier de IJssel was en is de enige belangrijke waterweg in de gemeente Olst. Hoewel de rivier vlak langs Olst loopt en bevaarbaar is voor schepen tot 1.350 ton, heeft de scheepvaart op deze rivier toch geen erg belangrijke bijdrage geleverd tot groei en bloei van de handel in deze gemeente. Wel zorgde de rivier voor vruchtbare weiden en geschikte klei voor steenbakkerijen. Vooral voor deze fabrieken had de IJssel een belangrijke vervoersfunctie; andere bedrijven (met uitzondering van de asfaltfabriek) maakten nauwelijks gebruik van de rivier. Rond 1850 hadden enkele noord-zuid lopende weteringen - met name de Soestwetering - naast de afwatering ook nog een beperkte functie van waterwegen voor trekschuiten en andere kleine vaartuigen. In de tweede helft van de vorige eeuw hebben de weteringen als vaarwegen echter sterk aan belang ingeboet. Tegenwoordig zijn ze nog van belang voor afwatering en recreatie.

3.2. Wegen
De twee belangrijkste verkeerswegen in de gemeente Olst zijn de Rijksstraatweg Zwolle-Wijhe-Olst-Deventer en de provinciale weg Deventer-Raalte. De eerstgenoemde verbinding was al in de middeleeuwen de belangrijkste weg in het schoutambt Olst, mede omdat hij op een dijk lag die de reizigers tegen het water beschermde. Halverwege de vorige eeuw zijn ook enkele andere wegen in de gemeente Olst verhard. Zo waren er in de gemeente Olst rond 1860, behalve

de Rijksstraatweg, de volgende verharde wegen: de IJsseldijk langs de westoever van de rivier, de Eikelhofweg, de Diepenveenseweg, de Raalterweg en de Boxbergerweg. Het verkeer van Raalte naar Deventer verliep via de Boxbergerweg en een gedeelte van de huidige Raalterweg. Het meest zuidelijke deel van de laatstgenoemde weg was rond 1860 nog niet verhard. Het huidige patroon van de wegen in de gemeente Olst is vrijwel identiek aan de situatie rond 1860. Evenals in de gemeente Diepenveen ontbreekt ook in de gemeente Olst een duidelijke oost-west verbinding. De noord-zuid richting van de voornaamste wegen is te verklaren uit de ligging van de gemeente tussen de steden Deventer en Zwolle en de grotere kern Raalte. Een brug over de IJssel heeft de gemeente Olst nooit gehad. De verbindingen tussen Olst en Welsum worden onderhouden door middel van een pontveer.

3.3. Spoorwegen

Van 1865 tot 1868 werd de spoorlijn Zwolle-Deventer aangelegd. De bouw van het station in Olst aan de zuidoost kant van het oude dorp, is begonnen in 1864. In 1899 werd het aan de linkerzijde uitgebreid met een vleugel. Het station is inmiddels afgebroken en vervangen door een abri. De spoorlijn Deventer-Ommen werd in 1910 geopend, maar werd 25 jaar later al weer gesloten. Deze lijn liep door het meest oostelijke deel van de gemeente Olst en had een station vlakbij Wesepe, aan de Raalterweg. Het stationsgebouw, thans woonhuis, is gebouwd in 1909.

4 Nederzettingen

(kaarten 5, 6 en 7)

4.1. Kernen
De gemeente Olst bestaat uit vijf kernen: Olst, Boskamp, Wesepe, Den Nul en Welsum en uit evenveel buurschappen: Fortmond, Hengforden, Middel, Overwetering en Eikelhof. De historie van **Olst** gaat waarschijnlijk terug tot de zevende eeuw toen in de buurt van het huidige Olst een legerplaats Agastaldaburg is aangelegd. De naam Olst is waarschijnlijk afgeleid van van "holsto", wat struik of bos betekent.
(H)olst(o) wordt in 947 voor het eerst genoemd door de Duitse koning Otto I in verband met een wereldlijke abdij (stift) van 52 adelijke dames die leefden onder de kloosterregels van de Benedictijner orde. In dat jaar heeft de koning de abdis van het stift Essen in Westfalen bevestigd in haar rechten en bezittingen, waartoe onder andere de hof Holsto behoorde. Waarschijnlijk komt het grondgebied van de hof overeen met die van het latere landgoed Averbergen. Het landgoed van deze havezate strekte zich uit van de kerk van Olst tot aan de Zandwetering.

De bouw van een kerk en de ligging aan de IJssel waren de belangrijkste factoren voor de ontwikkelingen van Olst (van oorsprong een kernesdorp) tot een kern. Door de in de achtste eeuw gebouwde kerk kreeg de nederzetting Olst al vrij vroeg een verzorgende functie voor het omringende platteland. Tot die tijd was Olst niet veel meer dan een verzameling van enkele boerderijen op een hoogte in het rivierlandschap. De ligging aan de IJssel was van belang voor de

verdere ontwikkeling van Olst tot halteplaats. Het vervoer in het gebied rond de IJssel speelde zich voornamelijk af op of langs de rivier. Een grote stimulans voor het wegvervoer langs Olst was de algehele bedijking van de IJssel sinds 1308. Het wegverkeer van Zwolle naar Deventer ging nu via de dijk en bleef zodoende beschermd tegen de hoge waterstanden van de IJssel.

Omstreeks 1850 bestond Olst uit een kleine concentratie van bebouwing rond de kerk en aan de dijk. Naast enkele verspreid gelegen boerderijen omvatte de nederzetting twee korenmolens langs de dijk en de havezate Averbergen ten oosten van het dorp. Uit de kadastrale kaart van 1879 blijkt dat de bebouwing in de eerste decennia na 1850 is uitgebreid langs de Dorpsstraat, de Smidsstraat (nu K. van Limburg Stirumstraat) en Kerkpad (nu G. J. Kuiperstraat). De toenemende bebouwing in het oostelijke deel van Olst in de laatste decennia van de negentiende eeuw is vooral het gevolg van de spoorlijn (met station) die ten oosten van het dorp is aangelegd en van enkele bedrijven die zich in Olst vestigden. In de periode van rond de eeuwwisseling tot aan de Tweede Wereldoorlog breidt de bebouwing zich verder uit langs de Geertsstraat, de J. Hooglandstraat en de J. Schamhartstraat. Vóór 1940 vond individuele bebouwing plaats langs de reeds bestaande wegen, na de Tweede Wereldoorlog werd Olst planmatige uitgebreid. Eerst werd de ruimte tussen de Benedendijk en de Stegestraat volgebouwd, daarna volgde de bouw van woningen ten noorden en - in nog wat sterkere mate - ten zuiden van de oude dorpskern. Hoewel de uitbreidingen naar schaal en sfeer afwijken van het "oude Olst", is de dorpse structuur niet aangetast. Een andere belangrijke ruimtelijke verandering was de afbraak van de havezate Averbergen eind jaren zestig. Hiervoor in de plaats verscheen het gelijknamige bejaardentehuis.

Het essenzwermdorp **Boskamp**, qua inwonertal na Olst de grootste kern van de gemeente, dankt zijn ontstaan in eerste instantie aan de gelijknamige havezate die daar vroeger heeft gestaan en waar na de Hervormingen rooms-katholieke kerkdiensten werden gehouden. Thans bevindt zich op de voormalige huisplaats een rooms-katholieke kerk, waaromheen zich in de loop der tijden huizen gegroepeerd hebben die nu de oude kern van het dorp vormen. Reeds in de veertiende eeuw wordt het goed Brickescampen of Boskamp door de bisschop van Utrecht uitgeleend. In de achttiende eeuw wordt het bouwhuis van de rond 1500 gebouwde havezate gebruikt voor kerkdiensten voor de rooms-katholieke bevolking uit de buurt. Bij een openbare verkoop in 1802 wordt de gehele havezate door de rooms-katholieke statie aangekocht; de oostelijke helft van het herenhuis krijgt een bestemming als pastorie en het westelijke deel als kerk. In 1859 besluit men tot afbraak van het oude herenhuis om plaats te maken voor een nieuw kerkgebouw. Na de bouw van deze kerk gaat Boskamp een steeds belangrijkere rol spelen als centrum voor de katholieke parochie in de gemeente Olst. Omstreeks 1850 was

van een nederzetting nauwelijks sprake. De bebouwing was zeer verspreid over de landgoederen Hoenlo, Boskamp en Spijkerbosch. In de decennia rond de eeuwwisseling ontstond lintbebouwing langs de hoofdweg, waar ook de kerk en de parochieschool zich bevonden. Na de oorlog breidde de bebouwing zich sterk uit (bijvoorbeeld de Bloemenwijk uit 1960), mede als gevolg van gebrek aan beschikbare en geschikte bouwgronden in het nabijgelegen Olst. Een andere belangrijke na-oorlogse ruimtelijke ontwikkeling was de bouw van het bejaardentehuis St. Willibrord eind jaren zestig.

Wesepe, circa acht kilometer ten oosten van Olst, is naar inwonertal de derde kern van de gemeente Olst. De naam is van Keltische oorsprong en betekent "drassige weide" ("wese" betekent weide en "epe" betekent water). Door de verbeterde afwatering behoort het probleem van de drassige bodem echter tot het verleden. Van oudsher bestaat Wesepe (de naam wordt al in 1230 genoemd) uit twee delen: de bebouwing aan de weg en de bebouwing in het dorp. Langs de weg Deventer-Raalte vestigden zich vroeger vooral kooplieden en herbergiers, terwijl de agrarische bevolking in het dorp (oorspronkelijk een hoevenzwermdorp) rond de kerk woonde. Tussen 1850 en 1940 is de bebouwing in geringe mate toegenomen. De toename van bevolking en bebouwing was vooral het gevolg van de verbeterde ontwatering waardoor ontginningen mogelijk waren. Ook Wesepe heeft zich na de Tweede Wereldoorlog uitgebreid, mede dankzij de vestiging van enkele bedrijven. De kern bestaat ook nu nog uit twee afzonderlijke delen: lintbebouwing langs de Raalterweg en een concentratie van woningen ten noorden van het oude dorp. Het in vergelijking met het inwonertal vrij uitgebreide winkelapparaat in Wesepe heeft een tamelijk groot verzorgingsgebied.

Den Nul, in de volksmond ook wel **Duur** geheten, is wat het aantal inwoners betreft de kleinste kern in de gemeente Olst. De nederzetting dankt zijn ontstaan in eerste instantie aan de Duursche Enk, waaromheen vroeger enkele boerderijen werden gevestigd. De naam Den Nul is waarschijnlijk afgeleid van "nol", wat "open plek in het bos" betekent. Omstreeks 1800 werd de kronkel in de dijkweg Deventer-Zwolle bij Fortmond afgesneden, waarna de weg langs Den Nul liep. Door deze weg en door de Fortmondse steenfabrieken kwam hier rond 1900 een bescheiden nederzetting tot ontwikkeling met een eigen school. De bebouwing aan de Rijksstraatweg breidde zich na 1945 in oostelijke richting uit langs de Holstweg, de Houtweg en de Beltenweg. Kerkelijk behoort Den Nul nog steeds tot Olst.

Hoewel er in het ten westen van de IJssel gelegen **Welsum** geen duidelijke kernvorming heeft plaatsgevonden, wordt het dijkdorp toch tot de kernen gerekend. Vroeger zou deze langgerekte strook land met aan de dijk gelegen hoeven één geheel hebben gevormd met Olst, maar door verandering van de loop van de IJssel zijn beide nederzettingen

gescheiden. Er zijn verschillende pogingen ondernomen om Welsum bij Gelderland te voegen, maar met uitzondering van de periode 1807-1814 heeft de nederzetting altijd deel uitgemaakt van de Overijsselse gemeente Olst. Welsum bestond in de middeleeuwen uit een aantal landgoederen, waartoe ook het landgoed Hogenhof (met de rond 1830 afgebroken gelijknamige havezate) behoorde. De langgerekte structuur van bebouwing langs de Veluwsche Bandijk (nu IJsseldijk) is sinds 1850 nauwelijks veranderd. Welsum wordt van oudsher opgedeeld in Welsum, met een kleine concentratie bebouwing rond de kerk, en Welsumerveld in het zuiden, met lintbebouwing langs de dijken.

4.2. Buurschappen

Naast de zojuist genoemde kernen bestaat de gemeente Olst uit vijf buurschappen. De buurschap **Fortmond** (hoevenzwermdorp) in het noorden van de gemeente bestond tot het midden van de vorige eeuw uit verspreide bebouwing op rivierduinen of langs dijken. In de decennia rond de eeuwwisseling blijkt de bebouwing in deze buurschap te zijn toegenomen, mogelijk als gevolg van de toegenomen werkgelegenheid in de steenfabrieken. Sinds de jaren dertig van deze eeuw heeft de bebouwing nauwelijks verandering ondergaan. Wel is één van de twee steenfabrieken uit het landschap verdwenen, om plaats te maken voor een camping. De buurschappen **Hengforden** (hoevenzwermdorp), **Overweteringen** en **Eikelhof** (beide essenzwermdorpen) in het zuidelijke deel van de gemeente en de buurschap **Middel** (los esdorp) in het noordelijke deel bestonden omstreeks 1850 slechts uit enkele verspreid gelegen woningen. Alleen bij landgoederen kwamen kleine concentraties bebouwing voor. Afgezien van de gebruikelijke moderniseringen in de agrarische sector heeft het landschap in de gemeente Olst, met uitzondering van de vijf kernen, geen grote veranderingen ondergaan. Het bosrijke karakter van de gemeente is bewaard gebleven, alsmede een groot aantal landgoederen. Van de zeven havezaten die in het schoutambt Olst voorkwamen, zijn er nog drie over. De havezate Boxbergen, ten oosten van Boskamp aan de Soestwetering, is echter niet meer in de oorspronkelijke toestand aanwezig. Het is thans een buiten, omgeven door een oude schans en een lanenstelsel. Ook de havezate De Haere heeft de tand des tijds overleefd. In 1962 werd De Haere verkocht aan de gemeente Deventer die het landgoed in beheer gaf aan de Verenigde Gestichten in die stad. De derde nog bestaande havezate in de gemeente Olst is Hoenlo, dat evenals De Haere in de buurschap Hengforden is gelegen. Naast de drie havezaten heeft de gemeente Olst ook diverse landhuizen, zoals Spijkerbosch, Klein Hoenlo en Wijnbergen.

5 Bevolking

5.1. Loop der bevolking
(tabel 1)
Het bevolkingsaantal in de gemeente Olst vertoont een vrij constante toename in de periode 1850-1940. Opvallend is de bevolkingstoename in het eerste decennium van de genoemde periode. Deze stijging, van 16%, wordt gevolgd door een lichte afname van de bevolking in de daaropvolgende tien jaar. De bevolkingstoename rond 1850 wordt voor een groot deel veroorzaakt door een vestigingsoverschot als gevolg van de oprichting van enkele steenfabrieken en een machinefabriek in de jaren veertig van de vorige eeuw. De stagnatie van de bevolking in de periode 1860-1870 is te wijten aan de verzadigde werkgelegenheid in de industrie in combinatie met de verslechterende situatie in de landbouw. Toch heeft de landbouwcrisis in de laatste decennia van de vorige eeuw geen teruggang in de bevolking van de gemeente Olst teweeg gebracht. Reden hiervoor is de toegenomen werkgelegenheid in de industriële sector. Van 1880 tot 1940 neemt de bevolking langzaam maar zeker toe. De bevolkingsgroei in deze periode wordt bijna geheel veroorzaakt door natuurlijke aanwas. Na de Tweede Wereldoorlog, vooral in de jaren zestig, groeit de bevolking door een sterk toegenomen vestigingsoverschot. Vanaf 1971 neemt de bevolking in deze gemeente in zeer geringe mate toe.

5.2. Ruimtelijke spreiding
(tabellen 2, 3 en 4)
In de gemeente Olst waren omstreeks 1850 wat de bevolking betreft geen belangrijke zwaartepunten aanwezig. Wel kunnen

er in die periode twee kernen (Olst en Wesepe) worden onderscheiden die samen bijna een derde deel van de totale bevolking omvatten. De huidige kernen Boskamp en Den Nul bestonden rond het midden van de vorige eeuw uit slechts enkele woningen. Deze kernen kwamen pas in de eerste decennia van deze eeuw tot ontwikkeling. In 1987 woonde bijna 70% van de totale bevolking van de gemeente Olst in de kernen Olst, Boskamp, Den Nul en Wesepe. Opvallend is dat van de oude kernen het dorp Olst (met 50% van de totale bevolking van de gemeente) is uitgegroeid tot veruit de belangrijkste kern van de gemeente, terwijl het inwonertal van de andere oude kernen Wesepe en Welsum sinds 1850 nauwelijks is toegenomen.

6 Middelen van bestaan

6.1. Landbouw

De landbouw is van oudsher de belangrijkste bestaansbron geweest in de gemeente Olst. Rond 1850 was de agrarische sector veruit de belangrijkste bron van werkgelegenheid en in 1930 was nog 44% van de mannelijke beroepsbevolking werkzaam in de landbouw. Het gemengd bedrijf domineerde; akkerbouw werd op de hoger gelegen enken beoefend en veeteelt in de beekdalen. Het westelijke deel van de gemeente leende zich door de lagere ligging en de moeilijk bewerkbare kleibodems minder goed voor akkerbouw. Op deze gronden overheerste de veeteelt (aangevuld met fruitteelt), wat onder andere blijkt uit de spekhandel en de botermarkt. De landbouw heeft tot in de jaren zestig van deze eeuw veel te lijden gehad van wateroverlast. Vooral in het oostelijke deel van de gemeente kwamen (mede als gevolg van de slechte waterhuishouding) in de eerste decennia van de vorige eeuw nog veel woeste gronden voor. Omstreeks 1850 waren bijna alle woeste gronden verdeeld. Dit leidde vooralsnog niet tot een sterke stijging van het areaal weilanden en bouwgronden, aangezien grote delen van de woeste gronden met bomen werden beplant. Zo werd in 1852 ruim een tiende deel (650 ha.) van de totale oppervlakte van de gemeente gebruikt voor bosbouw (voornamelijk eikenhakhout). In 1891 bleek deze oppervlakte te zijn toegenomen tot bijna een vijfde deel (1.194 ha.) van het grondgebied van de gemeente, bijna evenveel als de grond die gebruikt werd voor akkerbouw. Uit de gemeenteverslagen bijkt dan ook

dat de houthandel in de tweede helft van de vorige eeuw voor de gemeente Olst van belang is geweest.

De akkerbouw in de gemeente Olst had van 1850 tot 1900 een vrij stabiel karakter, met uitzondering van de crisisjaren omstreeks 1880. De akkerbouw, ruim 2.000 ha. in genoemde periode, richtte zich vooral op de verbouw van aardappelen, rogge en haver. Rond de eeuwwisseling nam de oppervlakte akkerbouwgronden iets af ten behoeve van de veeteelt. De rundveehouderij bleef een belangrijke rol spelen, terwijl het aantal varkens toenam. De spek-, ham-, en worsthandel was van 1850 tot 1940 dan ook een belangrijk middel van bestaan. De veemarkten in de gemeente Olst (zeven in 1852) waren daarentegen van geringe betekenis.

Opmerkelijk is ook de oppervlakte tuinbouwgronden en boomgaarden, aan weerszijden van de IJssel. De totale oppervlakte boomgaarden is van 1850 tot 1940 sterk toegenomen, van 76 ha. in 1852 naar 99 ha. in 1891 en maar liefst 312 ha. in 1930. Deze stijging, die dus vooral in de eerste decennia van deze eeuw plaatsvond leidde tot de oprichting van een groenten- en fruitveiling te Olst. De voor de IJsselstreek zo kenmerkende fruitteelt, nam na de Tweede Wereldoorlog af door de toegenomen buitenlandse concurrentie. De teruggang blijkt onder meer uit de afname van het aantal landbouwbedrijven kleiner dan 1 ha., van 39 in 1955 naar 6 in 1973. In 1987 waren er in de gemeente Olst nog 23 bedrijven die zich, meestal gedeeltelijk, bezig hielden met het beoefenen van tuinbouw. De totale oppervlakte tuinbouwgronden in genoemd jaar bedroeg 74 ha. Na de oorlog is het aantal landbouwbedrijven sterk afgenomen, van 481 in 1955 naar 288 in 1987, terwijl de gemiddelde grootte per bedrijf toenam. Ook heeft de stijging van de oppervlakte graslanden zich na de oorlog voortgezet. In 1987 bestond het totale grondgebied van de gemeente Olst voor bijna 50% uit weidegronden (3.137 ha.) en nog slechts voor 11,8% (740 ha.) uit akkerbouwgronden.

6.2. Ambacht, industrie en diensten

De niet-agrarische werkgelegenheid heeft in de gemeente Olst in de periode 1850-1940 een belangrijke rol gespeeld. Met uitzondering van de steenfabrieken stonden industrie en ambacht omstreeks 1850 voornamelijk in dienst van de landbouw. De gemeente telde in 1852 vijf steenfabrieken, drie korenmolens, één olie- en pelmolen, twee grutterijen en diverse (spek)rokerijen. Van de vijf korenmolens die nog in deze eeuw in de gemeente voorkwamen zijn er thans nog twee geheel en twee gedeeltelijk bewaard gebleven. De nog geheel bewaard gebleven molens zijn de Bökkersmölle in Olst uit 1866, die thans nog steeds in bedrijf is, en de molen (nu woonhuis) te Welsum uit 1856. De twee gedeeltelijk bewaard gebleven molens staan in Boskamp (± 1850) en Olst (eerste kwart van deze eeuw). De molen te Wesepe is in 1945 door oorlogshandelingen verwoest.

De steenbakkerijen aan de IJssel waren al in de middeleeuwen een

belangrijke bron van werkgelegenheid. In 1861 boden de vijf steenfabrieken in de gemeente Olst werk aan 278 mensen, twintig jaar later was het aantal fabrieken gestegen naar zes (twee te Fortmond, twee te Welsum, één in Olst en één in Hengforden) en het aantal werknemers naar 326. De arbeiders waren behalve uit de gemeente Olst ook afkomstig uit de omliggende gemeenten, met name uit Heerde. Na de eeuwwisseling ging het met de steenfabrieken bergafwaarts, in 1926 waren er nog drie over met samen 191 mensen in dienst en in 1939 waren er nog twee fabrieken, met samen 172 werknemers. De laatst overgebleven steenfabriek, de N.V. Fortmond met 34 werknemers, heeft in 1974 haar poorten moeten sluiten. Van de oude steenfabrieken is alleen in Hengforden (1843) en Fortmond (1850) nog het een en ander bewaard gebleven. Overigens moet vermeld worden dat het werk in de steenfabrieken seizoensarbeid was, de meeste arbeiders hadden aanvullend werk in de agrarische sector.

Naast de relatie tussen de steenfabrieken en de agrarische sector, is er in de gemeente Olst ook sprake van een nauw verband tussen de verschillende takken van nijverheid. Het zoeken naar mechanische methoden voor het bakken van stenen leidde tot het oprichten van de machinefabriek Aberson (1848). Dit bedrijf ontwikkelde een nieuwe methode in het machinaal persen van stenen en groeide uit tot een fabriek die in 1901 werk bood aan 41 mensen. Deze ook nu nog bestaande fabriek aan de J. Hooglandstraat had in 1975 100 mensen in dienst en is ook nu nog één van de belangrijkste bedrijven in de gemeente Olst. Het ontstaan van de vleeswarenfabrieken kan in verband gebracht worden met de landbouw en de steenindustrie. Ten eerste waren veel arbeiders vanwege het seizoensgebonden karakter van de steenfabrieken genoodzaakt tot het zoeken naar neveninkomsten. Deze extra verdiensten bestonden vooral uit het houden van varkens en runderen, wat een belangrijke stimulans vormde voor de vleeswarenindustrie. Ten tweede was er een wisselwerking tussen de steenindustrie en de halverwege de vorige eeuw opkomende vleeswarenindustrie wat betreft de seizoensgebonden werkgelegenheid. Beide industrieën vulden elkaar in dit opzicht uitstekend aan, zodat veel arbeiders in één jaar in beide industrietakken werkzaam waren. Maar ook de ondernemers hielden zich met beide bedrijfstakken bezig; zo was R. Bakhuis eigenaar van zowel Steenfabriek 't Haasje als van Vleeswarenfabriek Olba. Laatstgenoemde fabriek bood in 1926 werk aan 125 arbeiders en bleef ook na de oorlog een van de belangrijkste bedrijven van de gemeente Olst. De fabriek is in het begin van de jaren tachtig gesloten, in het pand aan de Geertsstraat bevindt zich thans het bouwbedrijf Bosch. In 1939 telden de gemeenten Olst en Wijhe samen vijf vleeswarenfabrieken waarin bijna 500 mensen werkten. Ook nu nog is deze bedrijfstak sterk vertegenwoordigd in de gemeente Olst, met vijf fabrieken (drie in Olst, één in Den Nul en één in Wesepe). De vleeswarenfabrieken zijn op hun beurt weer aanleiding geweest voor

de dorpssmid Veerman om zich toe te leggen op het maken van machines voor de vleesindustrie. Deze smederij groeide uit tot de huidige machinefabriek aan de Ds. K. Terpstrastraat in Olst. Daarnaast was de vleesverwerkende industrie na de oorlog van belang voor de farmaceutische industrie (Duphar), vanwege de verwerking van dierlijk afval. De door de landbouwcrisis toegenomen veehouderij leidde al in 1880 tot de bouw van een zuivelfabriek in Olst, in 1916 gevolgd door een soortgelijke fabriek te Wesepe. Geen van deze zuivelfabrieken is thans nog in bedrijf, alleen het gebouw te Wesepe is nog aanwezig. De asfaltfabriek aan de IJssel uit de jaren twintig van deze eeuw, heeft medio jaren tachtig zijn poorten gesloten. Deze fabriek was een belangrijke bron van werkgelegenheid, in 1974 werkten hier nog 250 mensen.

De werkgelegenheid in de industrie in de gemeente Olst is in deze eeuw sterk gestegen. In 1900 waren er in de gemeente zo'n 280 personen werkzaam in de industrie, in 1939 691 personen (11 % van de beroepsbevolking). Door de redelijk goede werkgelegenheid in de jaren dertig was de werkloosheid in de crisisjaren uitzonderlijk laag: slechts 3,1% van de totale beroepsbevolking in 1935, in de jaren daarna nog lager. De (qua werkgelegenheid) belangrijkste bedrijven zijn Duphar (farmaceutisch bedrijf), de reeds genoemde fabriek van Aberson (thans SMA/SMD), De IJsselstreek (toeleveringsbedrijf voor bakkerijen) en de vleesverwerkende bedrijven, met name Exportslachterij Jansen in Wesepe. Vooral door deze bedrijven oefent Olst een aantrekkingskracht uit op werkforensen uit de omliggende gemeenten.

De dienstensector is na de Tweede Wereldoorlog geleidelijk aan belangrijker geworden. De werkgelegenheid in de economische diensten groeide van 248 personen in 1947 naar 370 in 1960. De werkgelegenheid in de maatschappelijke diensten daarentegen nam in genoemde jaren af: van 413 werknemers naar 356. In de maatschappelijke dienstverlening is het gemeentebestuur de grootste werkgever, gevolgd door het onderwijs en de bejaardenzorg.

7 Sociale en culturele voorzieningen

7.1. Kerken en begraafplaatsen
Omstreeks 1850 waren er in de gemeente Olst drie kerken. De voorloper van de huidige Nederlands Hervormde kerk in Olst is waarschijnlijk in het midden van de achtste eeuw gebouwd. Rond 1200 verrees op deze plaats een tufstenen Romaans kerkje, waarvan een deel van de toren een overblijfsel is. De huidige gotische kerk, oorspronkelijk gewijd aan St. Willibrord, heeft een koor dat omstreeks 1335 is gebouwd en een schip dat dateert van het eind van de vijftiende eeuw. Na de Reformatie werd de kerk in gebruik genomen door de protestanten die sinds die tijd de grootste kerkelijke gezindte vormen in de gemeente Olst. De kerk is in de jaren 1956-'57 gerestaureerd. De Nederlands Hervormde kerk te Wesepe, eertijds gewijd aan St. Nicolaas, is een eenbeukig gotisch gebouw dat met zijn toren eigendom is van de kerkelijke gemeente. De kerk dateert voor een deel uit de veertiende eeuw en kreeg in latere eeuwen zijn huidige vorm. In 1938 is het koor ingrijpend gerestaureerd, in 1951 volgde een restauratie van de gehele kerk met inbegrip van de toren. De Nederlands Hervormde kerk te Welsum is in 1830 gebouwd met gebruikmaking van de laatgotische toren, een overblijfsel van de middeleeuwse kapel van Welsum. De bestaande kerk is gebouwd toen Welsum in 1830 een zelfstandige Hervormde gemeente werd. De kerk behoort aan de kerkelijke gemeente, de toren aan de burgerlijke gemeente Olst. De neo-gotische rooms-katholieke kerk te Boskamp is tussen 1853 en 1860 gebouwd. De bevolking van Boskamp

is nog steeds overwegend rooms-katholiek, evenals de bevolking van de buurschap Middel.

De gemeente Olst heeft zes begraafplaatsen, waarvan er thans nog twee in gebruik zijn: de Algemene Begraafplaats uit 1830 aan de H. Drosstraat in Olst en de Rooms-Katholieke Begraafplaats uit 1860 nabij de kerk in Boskamp. De overige begraafplaatsen zijn: de Nederlands Hervormde Begraafplaats uit 1907 aan de Zonnenbergerweg in Wesepe, de Nederlands Hervormde Begraafplaats uit 1909 aan de Vossenweg te Welsum, de Algemene Begraafplaats uit 1922 aan de Holstweg in Den Nul en de Rooms-Katholieke Begraafplaats uit 1953 aan de Enkweg in Olst.

7.2. Scholen
Omstreeks het midden van de vorige eeuw waren er in de gemeente Olst drie openbare lagere scholen: in Olst, Wesepe en Welsum. De schoolgebouwen in Olst en Wesepe deden tevens dienst als bijzondere avondschool. Rond de eeuwwisseling kwamen er twee lagere scholen bij: één in Hengforden en één in Den Nul. In de gemeente Olst zijn drie schoolgebouwen uit de periode 1850-1940 bewaard gebleven; de school aan de Ds. E. Kreikenlaan in Wesepe uit ±1890, de school aan de Diepenveenseweg te Hengforden uit 1897 en de rooms-katholieke basisschool "St. Aloysius" in Boskamp uit 1917. De twee eerstgenoemde schoolgebouwen zijn thans in gebruik als werkplaats, laatstgenoemd schoolgebouw (gebouwd in opdracht van de rooms-katholieke parochie) heeft zijn functie behouden. De school heeft diverse verbouwingen ondergaan, in 1919, 1936 en 1966. In 1956 werden de onderwijsvoorzieningen in de gemeente Olst uitgebreid met een school voor middelbaar onderwijs (een L.H.N.O.) aan de Kornet van Limburg Stirumstraat in Olst.

7.3. Overige
Het oorspronkelijke gemeentehuis bevond zich in het woonhuis Dijkenburg (± 1835) aan de Rijksstraatweg. In 1873 werd een nieuw gemeentehuis gebouwd aan de A. Geertsstraat. Dit pand (verbouwd in 1926) huisvestte van 1953 tot 1980 het waterschap Salland. Thans is het in gebruik als woonhuis en atelier. De voormalige buitenplaats Westervoorde doet sinds 1953 dienst als gemeentehuis van de gemeente Olst. Westervoorde, gelegen aan de oostzijde van de oude dorpskom van Olst aan de Koningin Wilhelminastraat, wordt al in 1732 genoemd. Het huidige herenhuis is echter van latere datum. Deze werd in 1951 door de gemeente aangekocht, gerestaureerd en ingericht tot gemeentehuis. Het postkantoor aan de A. Geertsstraat is in 1879 gebouwd op de plaats waar de oude dorpsschool heeft gestaan. Thans doet het gebouw dienst als sociaal-cultureel centrum. De watertoren op de hoek van de Watertorenstraat en de Kornet van Limburg Stirumstraat is na de Tweede Wereldoorlog gebouwd. Deze toren zou tevens dienst doen als kerktoren, de plannen om daarnaast een kerk te bouwen zijn echter nooit verwezenlijkt.

8 Ontwikkeling 1850 - 1940

Typering:
Rivieroeverdorp.

Functie:
In 1850 was Olst naast een agrarisch tevens een industrieel dorp met molens, steenbakkerijen en vleesverwerkende industrie. Van 1850 tot 1940 ontwikkelde Olst zich als een verzorgingskern voor het omringende gebied. De industrie breidde zich uit.

Ruimtelijke ontwikkeling:
In 1850 bevond de bebouwing zich voornamelijk langs en achter de IJsseldijk met een kleine concentratie rond de dominerende Nederlands hervormde kerk. Over de dijk liep de weg Zwolle-Deventer. De dorpsbebouwing bestond uit arbeiderswoningen, boerderijen, bedrijfspanden, twee molens en enkele vrijstaande panden van neringdoenden. Veelal waren de panden gebouwd in één bouwlaag met een pannendak, tussen de panden liggen moestuinen en boomgaarden. Aan de A. Geertstraat werd in 1873 het gemeentehuis gebouwd, dat later als Waterschapshuis dienst deed. In 1866 werd de spoorlijn aangelegd en een station gebouwd. Het dorpsbeeld veranderde door de hoge gemetselde schoorstenen van de industriecomplexen. Het wegenpatroon veranderde niet, wel verdichtte zich de bebouwing. Door de ontwikkeling groeide het aantal burgerwoningen en kwam er meer villabebouwing met tuinen. In het begin van deze eeuw werden in de omgeving van de pastorie een klein ziekenhuis en enkele met riet gedekte villa's gebouwd.

Historisch architectonische kwaliteit:
Veel panden met een verhoogde,

soms rijk gedetailleerde
middelrisaliet.

Bijzondere gebieden:
Het gedeelte van de A. Geertstraat tussen de Schamhartstraat en de Pr. Bernhardstraat met typische 19e eeuwse bebouwing.

Stedebouwkundige ontwikkeling Olst

Boven: kaart ca. 1850
Onder: kaart ca. 1900

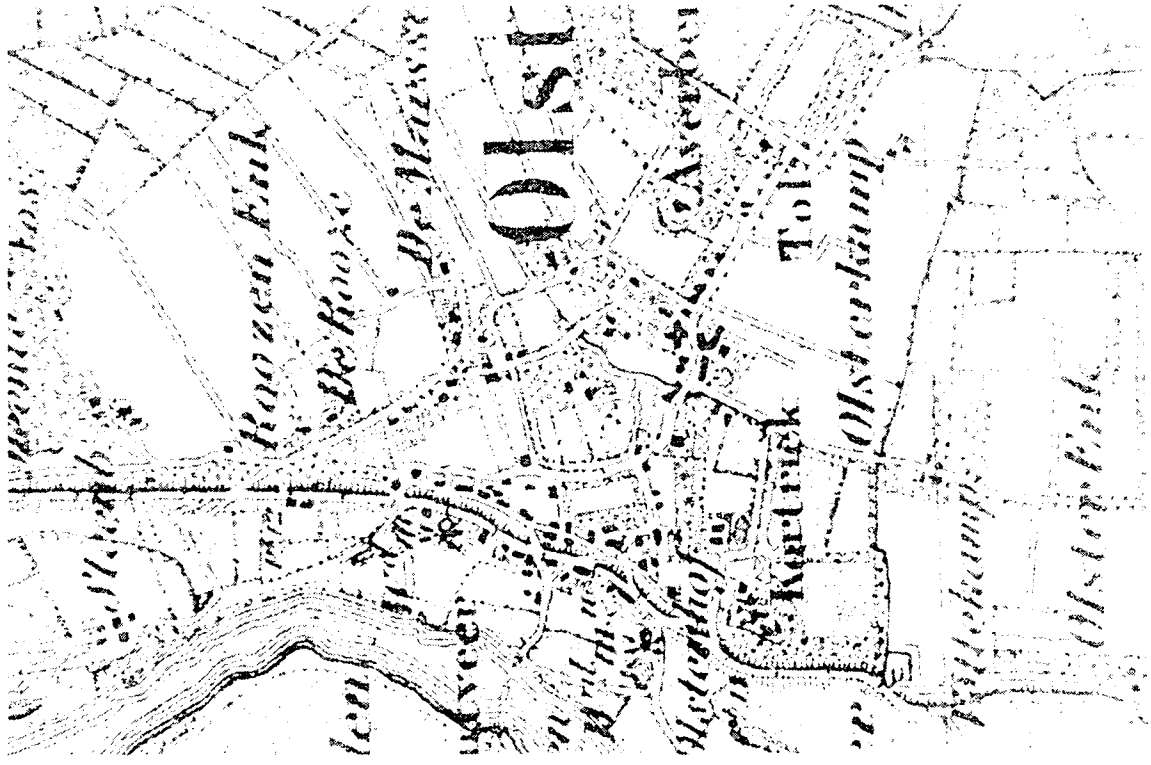

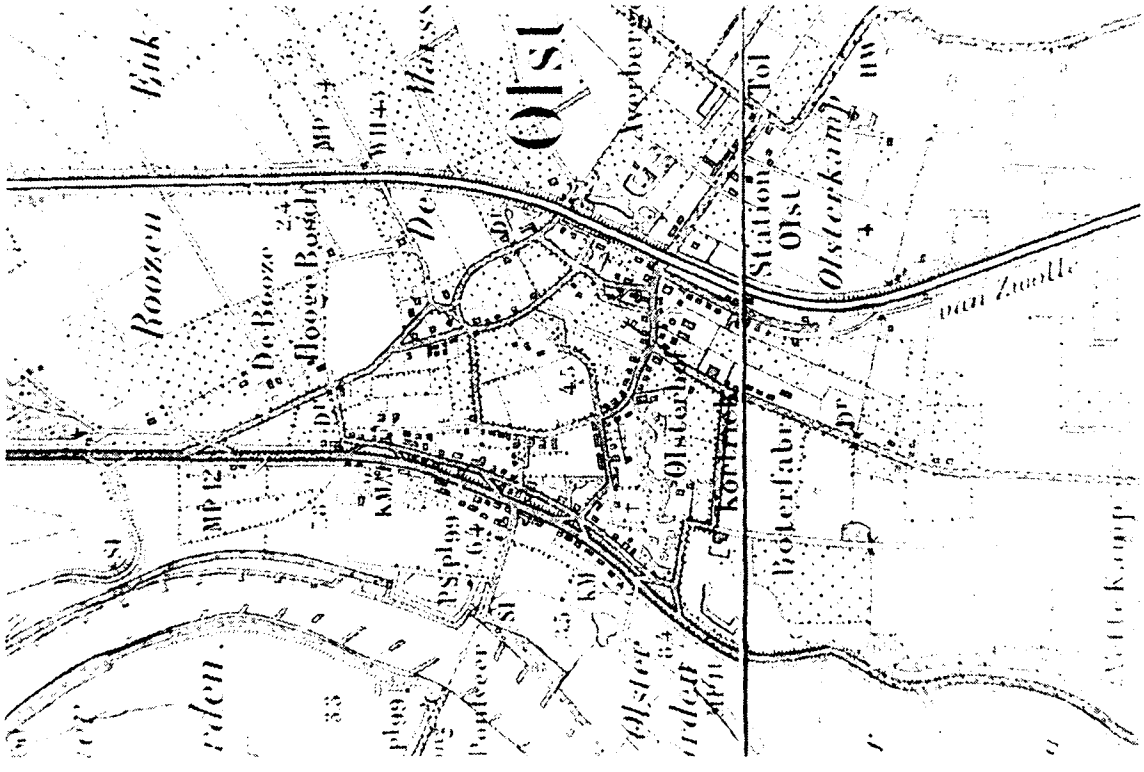

Kaart ca. 1940

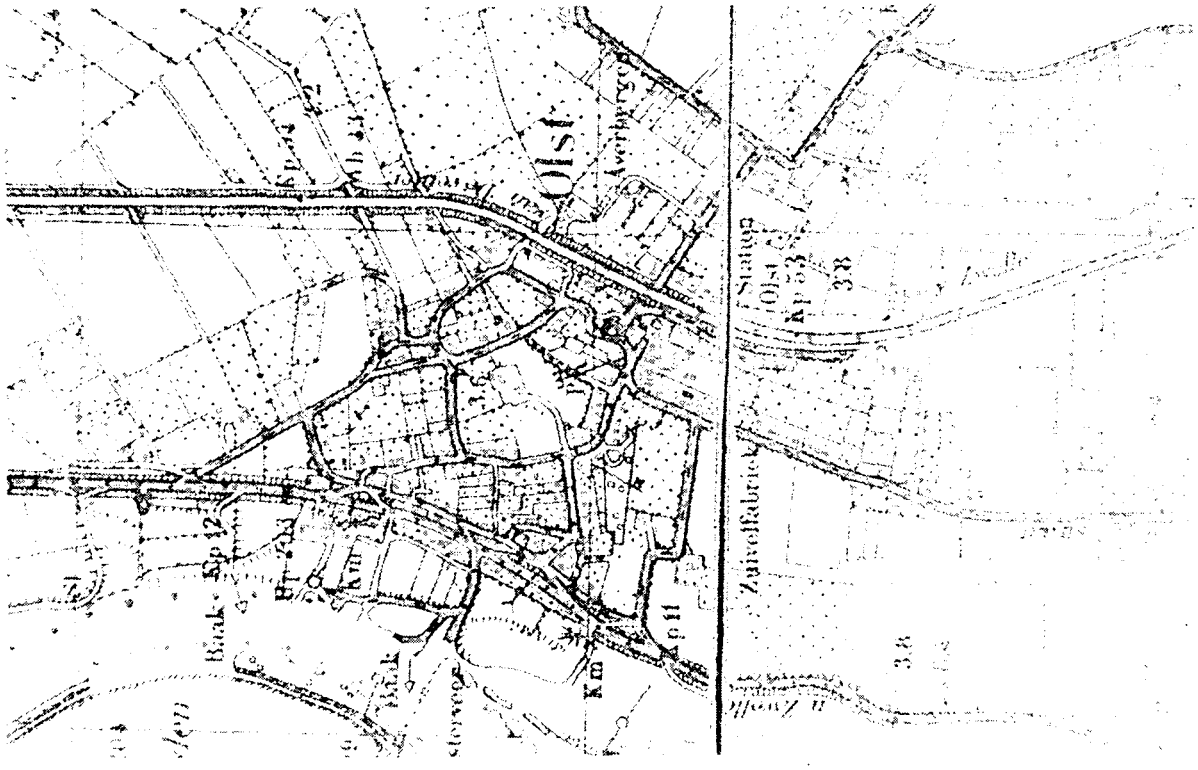

Schaal : ca. 1:15000
Bron : Topografische kaarten van Nederland
Kaart ca. 1850, verkend 1847
Kaart ca. 1900, verkend 1865/1882, herzien 1911
Kaart ca. 1940, verkend 1931

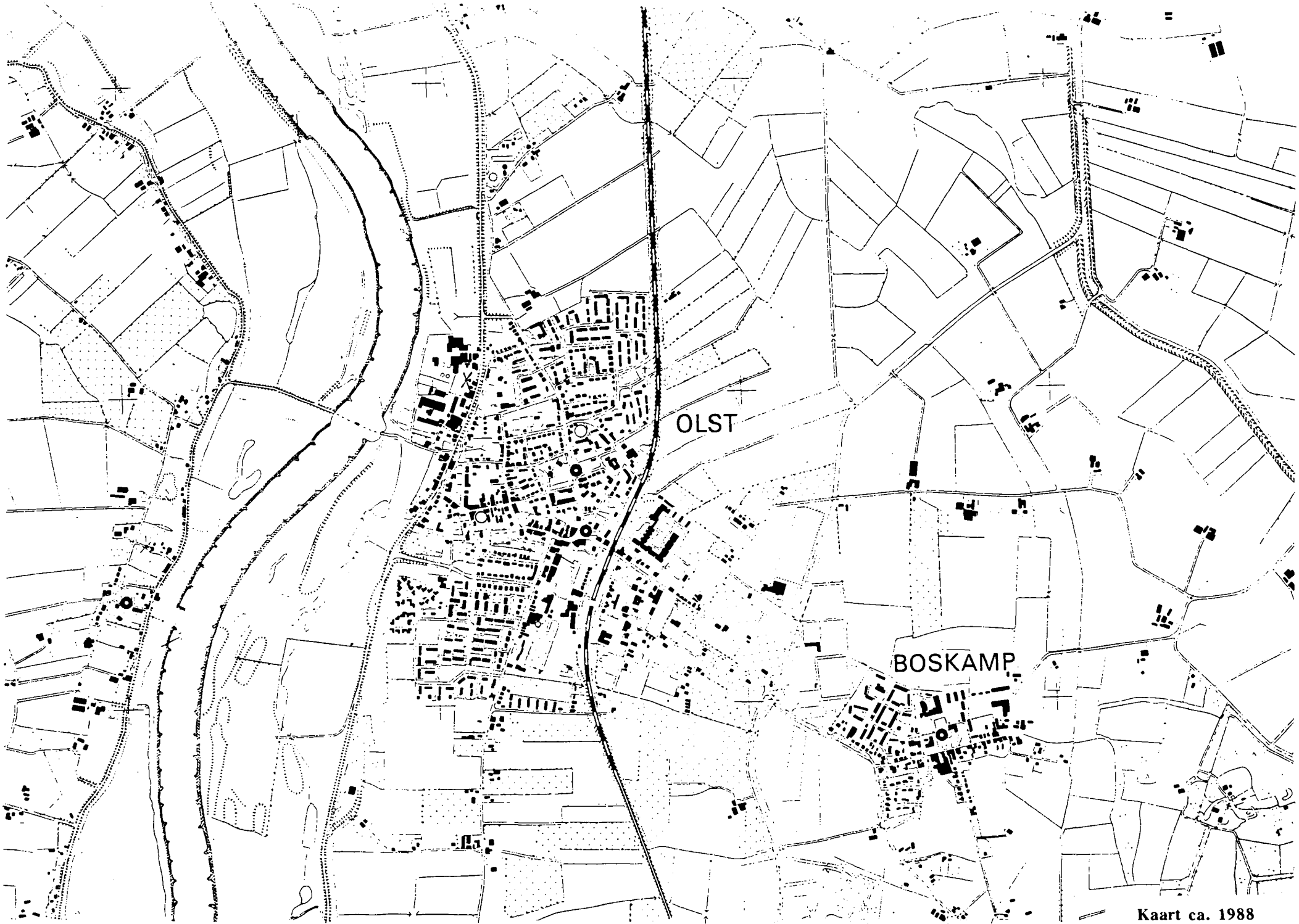

Kaart ca. 1988

Bronnen

Literatuur Olst en regio:
*Adviesbureau Arnhem B.V., Gemeente Olst, ontwerp structuurplan, Arnhem, 1973.
*Temminck Groll, C.J., De Hervormde kerk te Olst, uit: Bulletin Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond, 1957.
*Hummel, R. van, De gemeente Olst en haar buitengebied, z.p., 1976.
*Jansma, J., Olst in oude ansichten, Zaltbommel, 1971.
*Mensink, L., Gemeente Olst, Olst, 1969.
*Nefs, A.J.A.M., Sociale kaart van de gemeente Olst, Zwolle, 1975.
*Het kerspel Olst en omgeving, uit: het Overijsselsch Dagblad, Zwolle, 1934-'35.

Literatuur algemeen:
*Aa, Van der, Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden, deel 1-12. Gorinchem, 1839-1848.
*Atlas van Nederland, 's-Gravenhage, 1963-1977.
*Atlas van Nederland. Deel 2: bewoningsgeschiedenis; deel 12: infrastructuur; deel 13: geologie; deel 14: bodem; deel 15: water; deel 16: landschap; deel 20: landinrichting, 's-Gravenhage, 1984.
*Besselaar, Molens in Nederland, Amsterdam, 1974.
*Bevolking der Gemeenten van Nederland op 1 januari 1987, 's-Gravenhage, 1987.
*Bijdragen uit het land van IJssel en Vecht, Eerste en tweede bundel, IJsselacademie, Zwolle 1977-1978.
*Buter, A., De groene vallei. Stad en land aan de IJssel, Den Haag, 1978.
*Buter, A., Dit land over de IJssel, Hoorn, 1976.
*Crom, A.P., (red.) e.a., Anderhalve eeuw gereformeerden in

stad en platteland, deel 7, Overijssel, Kampen, 1985.
*Demoed, H.B., Mandegoed schandegoed, Zutphen, 1987.
*Dekker, G. (Red.), e.a., Oude fabrieks- en bedrijfsgebouwen in Overijssel, Serie jaarboeken Overijssel, Zwolle, 1986.
*Dijksterhuis, R., Spoorwegtracering en stedebouw in Nederland, historische analyse van een wisselwerking, de eerste eeuw: 1840-1940, Z.p. [Groningen], Z.j.[1980].
*Egberts, E., Wie water deert, die water keert, Zwolle, 1985.
*Elzenga, E., Langs de oude Overijsselse kerken, Baarn, 1972.
*Engelen van der Veen, G.A.J. van, 'Marken in Overijssel', in: Geschiedkundige atlas van Nederland, Den Haag, 1924.
*Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling, Overijssel, Deventer, 1931.
*Fischer, E.J., Stroomopwaarts, Zwolle, 1986.
*Fockema Andrea, S.J., Het kaartbeeld van Overijssel 1550-1850, Overdruk uit Versl. en Mededeel. v.d. Ver. tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, 55ste stuk, z.p., 1939.
*Gevers, A.J., en A.J. Mensema, De havezaten in Salland en hun bewoners, Alphen aan den Rijn, 1983.
*Grote Topografische Atlas van Nederland, deel 3, Oost Nederland, Groningen, 1987.
*Heitling, W.H. en Lensen, L., Vijftig eeuwen volk langs de IJssel, Zutphen, z.j. [1980].
*Hendriks, F.M., De grenzen van Overijssel en van de Overijsselse gemeenten van 1807 (1811-1842), Overdruk uit Versl. en Mededeel. v.d. Ver. tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis 75e stuk, 1960.
*Krämer, G., Wij trekken door Twente en Salland, Arnhem, z.j. [1935].
*Kuile, E.H., ter, De monumenten van geschiedenis en kunst, Zuid-Salland, 's-Gravenhage, 1964.
*Kuile, E.H., ter, Noord- en Oost-Salland, 's-Gravenhage, 1974.
*Kuile, E.H., ter, Zuid-Salland, 's-Gravenhage, 1964.
*Kuyper, J., Gemeente-atlas van Nederland, Zaltbommel, (herdruk), 1971.
*Kloot Meijburg, H., van der, Onze oude dorpskerken, Rotterdam, 1921.
*Meene, J.G.C. van de en P. Nijhof, Spoorwegmonumenten in Nederland, Amsterdam, 1985.
*Meindersma, H. en K. de Jong (red.), Jongere bouwkunst in Overijssel, 1840-1940., Zwolle, 1985.
*Mulder, G.J.A., Handboek der geografie van Nederland. Deel VI, Zwolle, 1959.
*Nijhof, P., Oude fabrieksgebouwen in Nederland, Amsterdam, 1987.
*Nijhof, P., Watermolens in Nederland, Zwolle, 1982.
*Nijhof, P., Windmolens in Nederland, Zwolle, 1983.
*Overijssel, de provincie en Overijsselse gemeenten in kaart en aanzicht, Zwolle, 1983.
*Overijssel, Aspecten en Perspectieven, Amsterdam, 1951.
*PPD van Overijssel/ASP, Streekplan IJsselvallei, 1985.
*Pyttersen's Nederlandse almanak voor iedereen, Zaltbommel, 1922-1942.
*Romers, H., De spoorwegarchitectuur in Nederland 1841-1938, Zutphen, 1981.
*Rosenberg, H.P.R., De 19de-eeuwse kerkelijke bouwkunst in Nederland, 's-Gravenhage, 1972.

*Schelhaas, H. en B. Molenaar (red.), Graven en begraven in Overijssel, Serie jaarboeken Overijssel, Zwolle, 1981.
*Schelhaas, H. (Red.) e.a., Historische kerken in Overijssel, Serie jaarboeken Overijssel, Zwolle, 1974.
*Schelhaas, H. (Red.) e.a., Molens in Overijssel, Serie jaarboeken Overijssel, Zwolle, 1972.
*Schelhaas, H. (Red.) e.a., Schipvaart en schepen in Overijssel, Serie jaarboeken Overijssel, Zwolle, 1985.
*Schuiling, R., Nederland, handboek der aardrijkskunde, deel 1 en 2, Zwolle, 1936.
*Schutten, G.J., Varen waar geen water is, reconstructie van een verdwenen wereld, geschiedenis van de scheepvaart ten oosten van de IJssel van 1300-1930. Twentsche courant.
*Seinen, J.R. en G. de Wit, Stap voor stap langs de Vecht, Hardenberg, 1985.
*Slicher van Bath, B.H., Een samenleving onder spanning, Geschiedenis van het platteland in Overijssel. Assen, 1957.
*Slicher van Bath, B.H., (red.), Geschiedenis van Overijssel, Deventer, 1970.
*Steegh, A., Monumentenatlas van Nederland, Zutphen, 1985.
*Steensma, R. (Red.) en C.A. van Swichem (Red.), honderdvijftig jaar gereformeerde kerkbouw, Kampen, 1986.
*Stiksma, K., Spiegel van steden, dorpen en landschappen in Oost-Nederland, Overijssel, Gelderland en het rivieren gebied, Ridderkerk, 1986.
*Stilma, L., Rondom de Holterberg e.v., Holten, z.j. [1962].
*Varwijk, G.H. en J.R. Seinen, Stap voor stap langs de Dedemsvaart, Dedemsvaart, 1983.
*Ven, D.J., van der, Met de goastok door Twente en Salland, Verslagen van de hoofdcommissie voor herziening der belastbare opbrengst van de ongebouwde eigendommen, Overijssel, 's-Gravenhage, 1890.
*Visscher, H.A., Het Nederlandse landschap, een typologie ten behoeve van het milieubeheer, Utrecht, 1974.
*Volmuller, H.W.J. (samenstelling), Nijhofs Geschiedenislexicon, Nederland en België, 's-Gravenhage-Antwerpen, 1981.
*Vuuren, L., van, Rapport betreffende een algemeen onderzoek naar de sociaal-economische structuur van het district van de kamer van koophandel en fabrieken voor Salland, Epe, 1941.
*Werkman, G., Kent u Overijssel ook zo?, Zeist, z,j. [1962].
*Wieringa, H. (red.), Waterstaat in Overijssel, Zwolle, 1983.
*Woud, A. van der, Het lege land. De ruimtelijke orde van Nederland 1798-1848. Amsterdam, 1987.
*Zanden, J.L., De economische ontwikkeling van de Nederlandse landbouw in de negentiende eeuw, 1800-1914, Utrecht, 1985.
*Zonneveld, J.L.S., Levend land. De geografie van het Nederlandse landschap, Utrecht, 1985.

Kaarten:

Bodemkaart van Nederland. Stiboka, Wageningen, 1985.
Kadastrale minuutkaart 1832, Rijksarchief Overijssel, Zwolle.
Topografische kaart van Nederland, ca. 1850, 1900, 1935, 1950, 1960, 1976 en 1985. Topografische Dienst Delft/Emmen.

Archieven:
Databank Universiteit van Amsterdam, Vakgroep Sociale geografie, 1988.
Gemeenteverslagen 1850-1940, Rijksarchief Overijssel, Zwolle
Verslagen van Gedeputeerde Staten 1850-1940, Rijksarchief Overijssel, Zwolle.

Bijlagen

Tabellen

Tabel 1.
Loop van de bevolking in de gemeente Olst*

jaar	aantal inwoners	index (1850=100)
1850	3.762	100
1860	4.375	116
1870	4.376	116
1880	4.427	118
1890	4.643	123
1900	4.785	127
1910	4.854	129
1920	5.190	138
1930	5.771	153
1940	6.322	168
1987	8.979	239

Bron: Databank universiteit van Amsterdam, 1988.
* Gegevens per 31 december, behalve 1987 (per 1 januari)

Tabel 2.
Woningvoorraad en bevolkingsomvang per kern of buurschap in de gemeente Olst omstreeks 1850.

kern of buurschap	woningen(1)	bevolking(2)
Olst	128	790
Boskamp	?	?
Wesepe	77	410
Duur (Den Nul)	80	521
Welsum	104	709
Fortmond	?	?
Hengforden	89	535
Overwetering	44	288
Middel	?	337
Totaal	566	3.790(1)

(1) Bron: Aa, van der, Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden. Deel 1-12, Gorinchem, 1839-1848.
(2) Bron: Steden en dorpen in Overijssel, Jaarboek Overijssel 1980 (gegevens voor 1849).

Tabel 3.
Woningvoorraad en bevolkingsomvang per kern of buurschap op 31 mei 1947.

kern of buurschap	woningvoorraad	bevolking
Olst		2.083
NW		348
Fortmond		196
Boskamp		402
Wezepe		327
Verspreide huizen		
Welsum		658
Verspreide huizen		
Overige		2.745
Totaal	1.445 (478)	6.759

Bron: C.B.S., Uitkomsten van de volks- en beroepstelling, 31 mei 1947.

Tabel 4.
Woningvoorraad en bevolkingsomvang per kern of buurschap in de gemeente Olst op 1 januari 1987.

kern of buurschap	woningen	bevolking
Olst	1.646	4.420
Boskamp	283	934
Wesepe	150	443
Den Nul	156	459
Welsum e.o.	191	546
Fortmond	38	119
Hengforden	157	540
Overwetering	102	351
Middel	77	258
Duur	58	199
Omgeving Wesepe	202	710
Totaal	3.042	8.979

Bron: Statistieken R.O.I., Woningvoorraad en aantal inwoners per wijk/buurt, 1987.

KAART 1

DE LIGGING VAN DE GEMEENTE OLST IN SALLAND

0 5 10 15 km

N

——— Grenzen van Salland

– – – – Gemeentegrenzen

Bron: Atlas van Nederland, 1963 - 1977.

KAART 2

BODEMGESTELDHEID EN GEOLOGIE

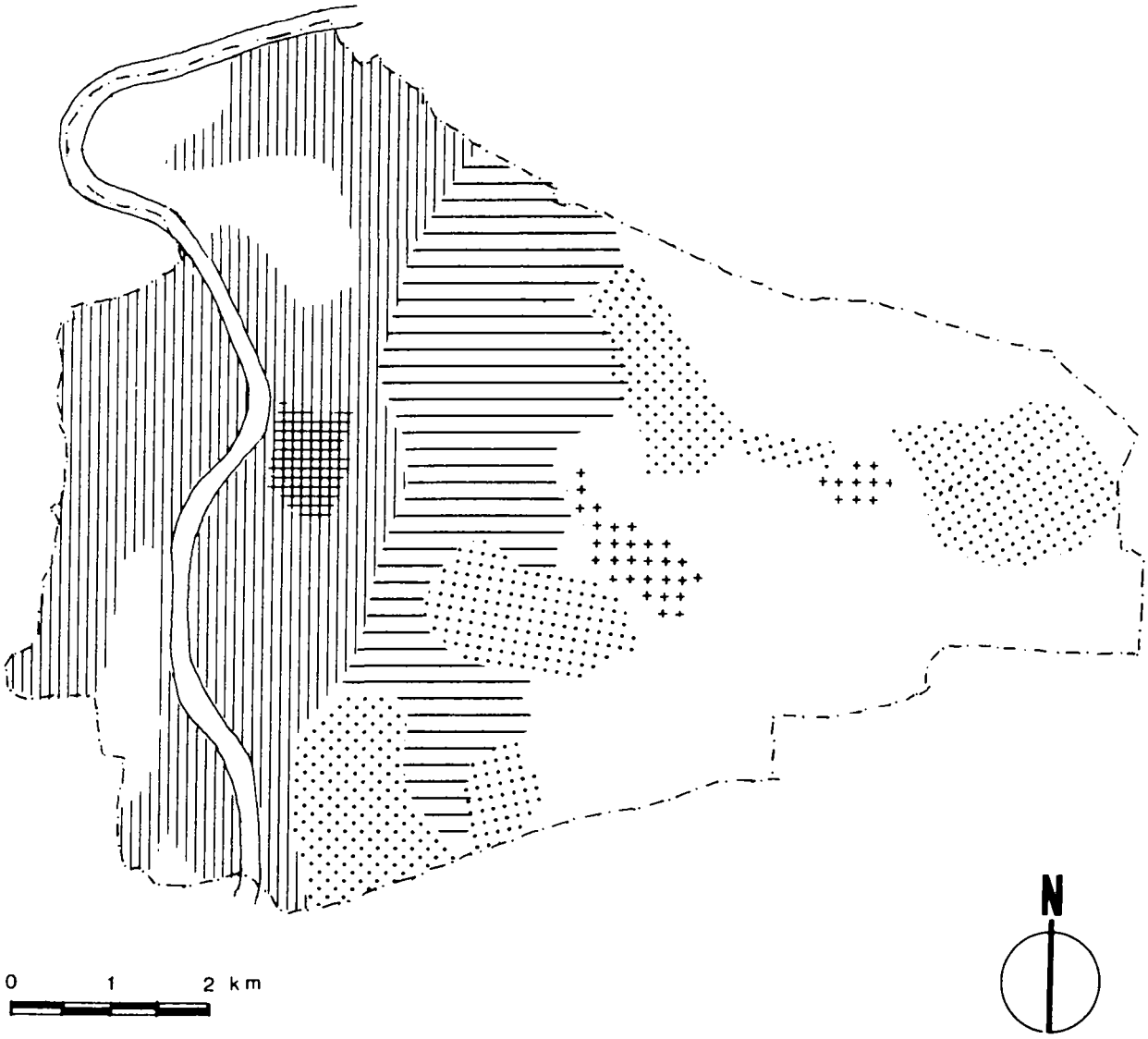

Rivierafzettingen (kleigronden)

Mengelgronden

Veen of venige gronden

Zandgronden

Enkeerdgronden

Bebouwing

Bron: Bodemkaart van Nederland, 1985.

KAART 3

DE MARKEN

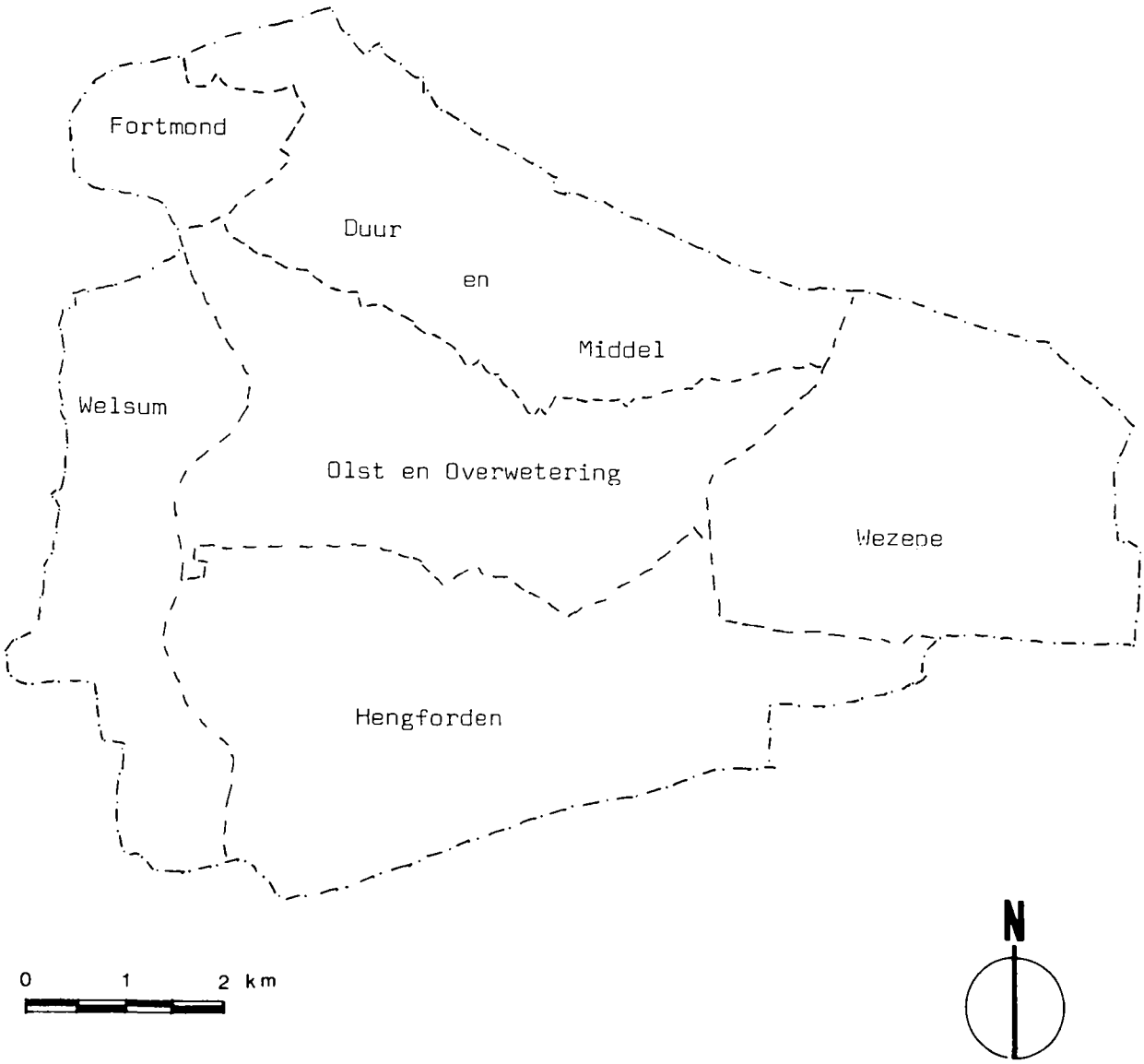

Gemeentegrens

Grenzen van de marken

Bron: Geschiedkundige Atlas van Nederland, 1924.

KAART 4

INFRASTRUCTUUR

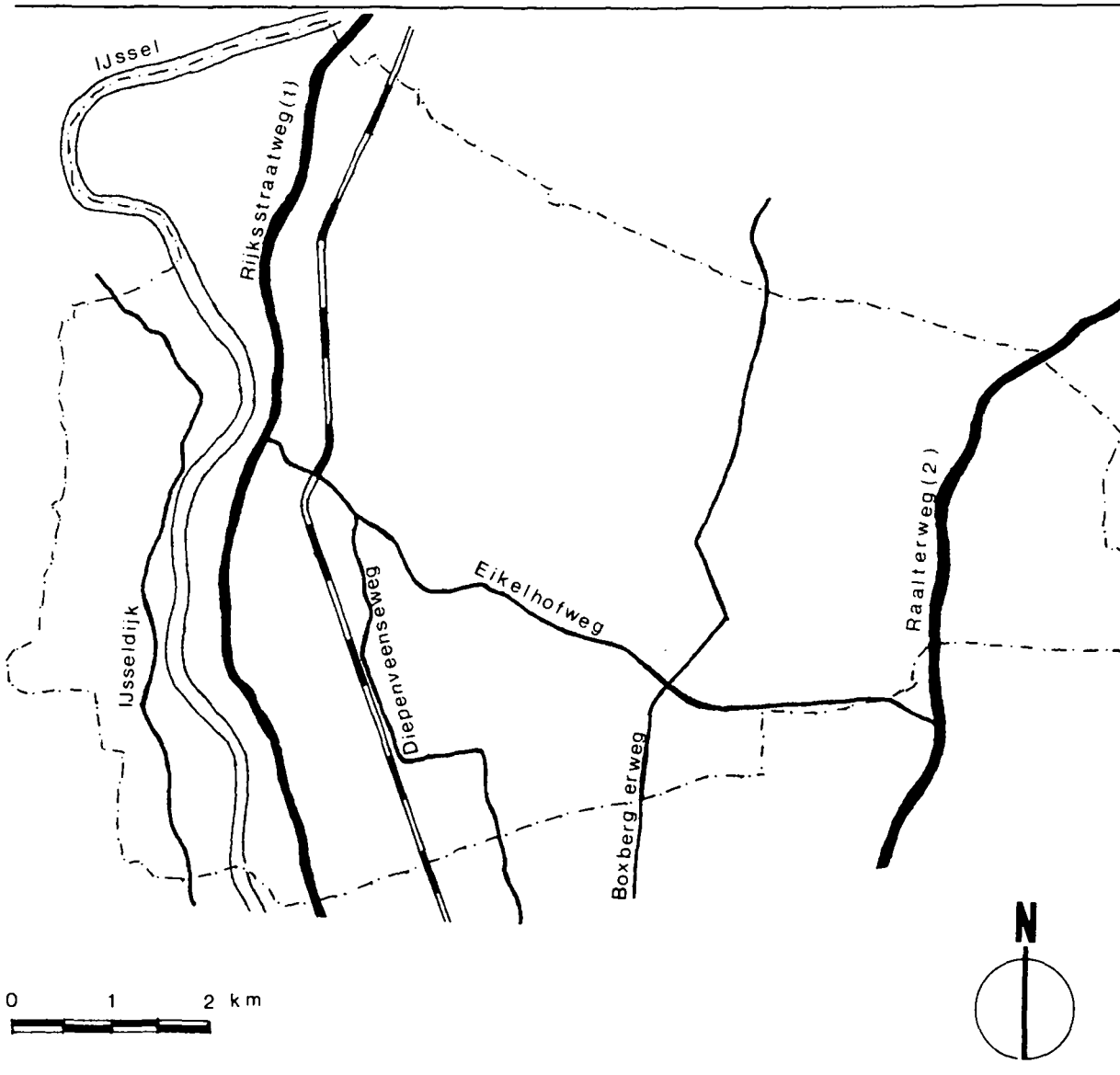

Spoorlijn Deventer-Zwolle.

Waterweg

Hoofdweg of autoweg zonder gescheiden rijbanen: Deventer-Zwolle (1), Deventer-Raalte (2) en Deventer-Holten.

Verharde wegen

Bron: Grote Topografische Atlas van Nederland, 1987.

KAART 5

OLST OMSTREEKS 1850

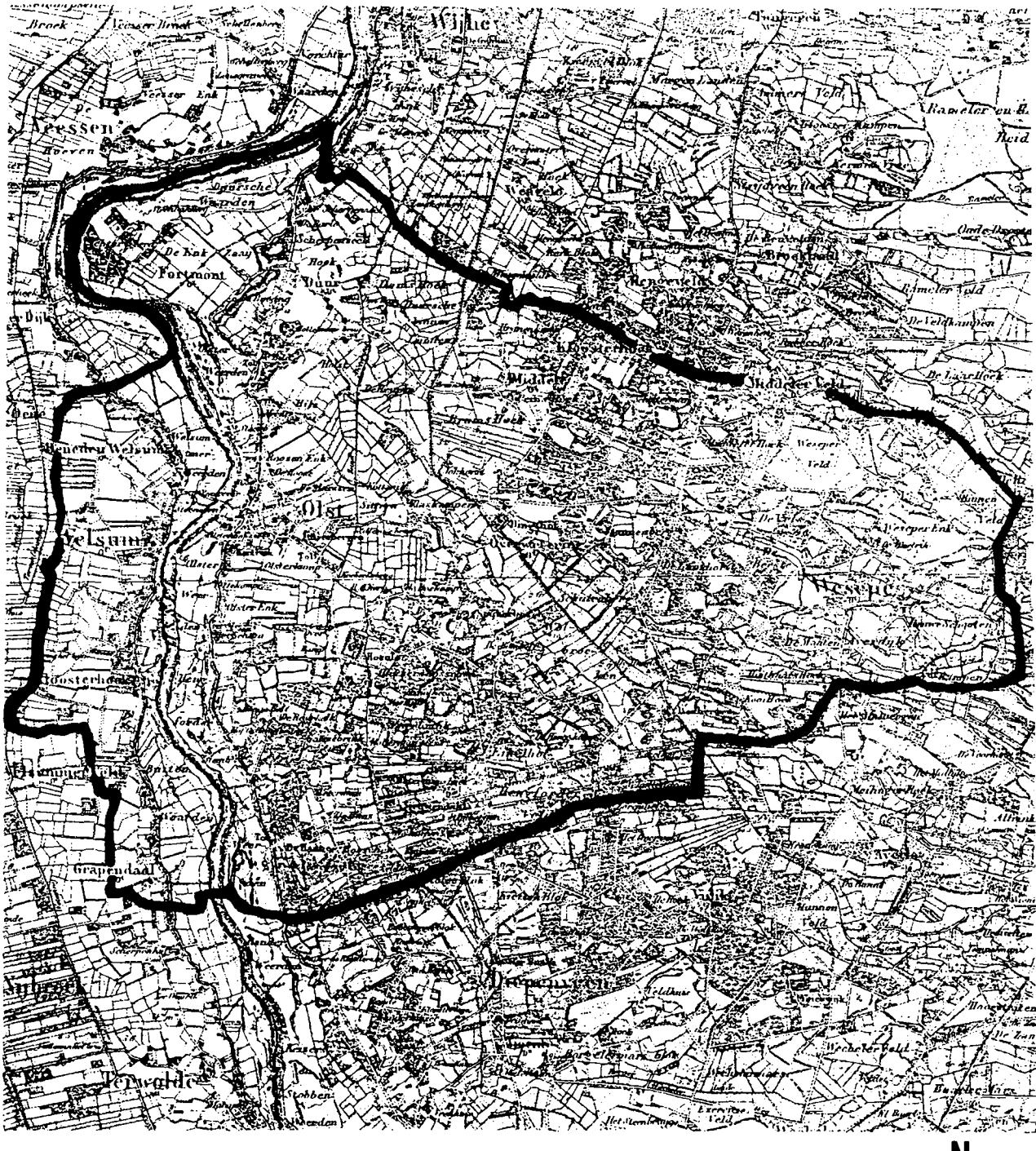

0 1 2 km

N

Bron: Gemeenteatlas van Overijssel, 1971.

KAART 6

OLST OMSTREEKS 1931

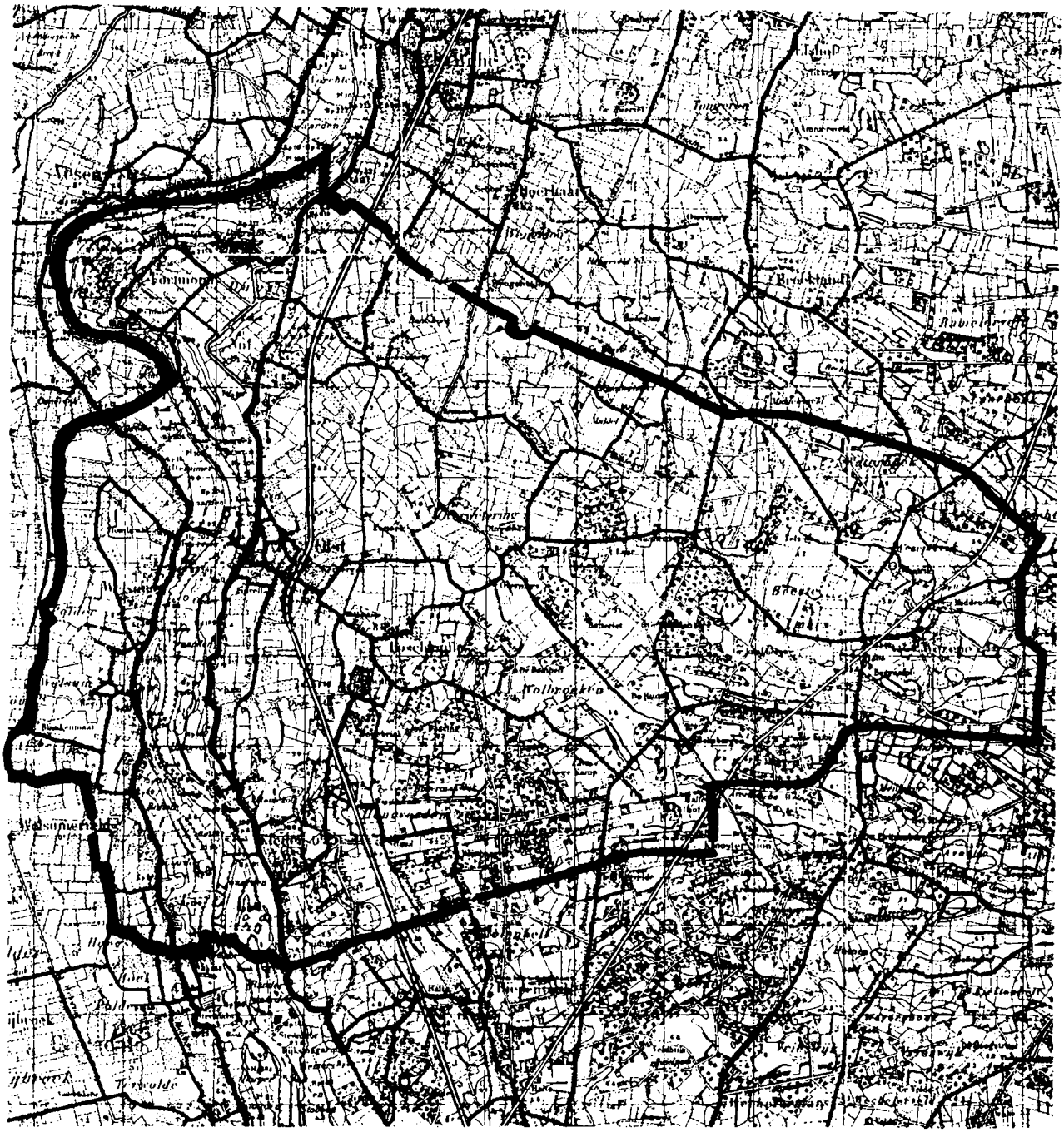

0 1 2 km

N

Bron: Topografische kaart van Nederland, 1933.

KAART 7

OLST OMSTREEKS 1981

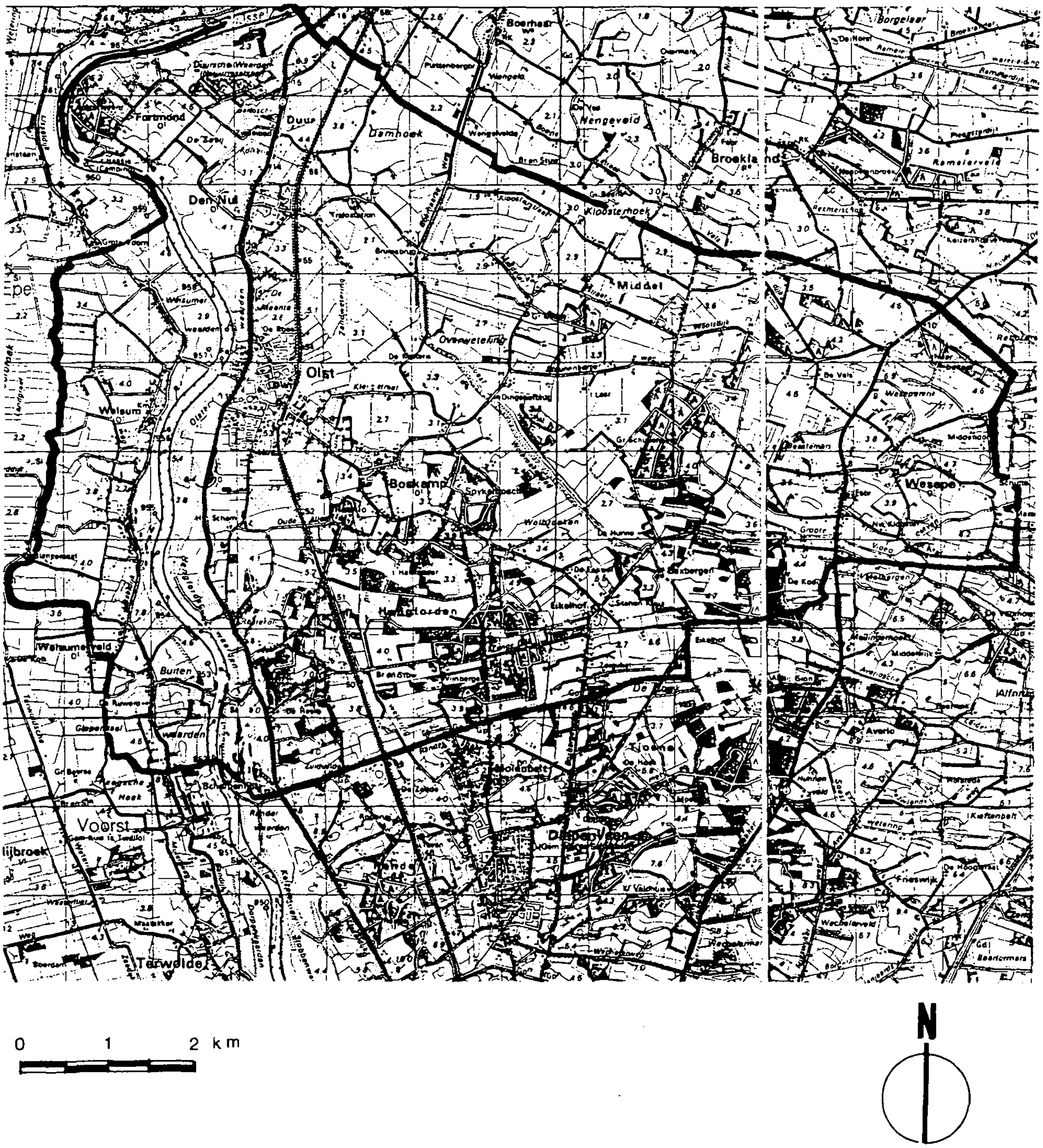

Bron: Grote Topografische Atlas van Nederland, 1987.